

Марія Шимчишин

АМЕРИКАНСЬКА ФЕМІНІСТИЧНА ТЕОРІЯ ЧИТАЦЬКОГО ВІДГУКУ*

Американська феміністична теорія читацького відгуку активно почала розвиватися з початку 70-х років минулого століття як підвид загальної феміністичної критики. Передумови її виникнення та засадничі принципи цієї історії були зумовлені передусім самим феміністичним рухом¹. Водночас вона формувалася разом із загальною теорією читацького відгуку як певна опозиція до тогочасної нової критики (New Criticism). У своїй статті "Feminist Criticism in the Wilderness" Е.Шовалтер, аналізуючи стан та перспективи американської феміністичної критики кінця 70 – поч. 80-х, визначила її дві складові моделі: ідеологічну та гінокритику (gynocritics), предмет дослідження якої – стиль, тематика, жанрові особливості жіночого письма, психодинаміка жіночої творчості тощо. Зокрема, про першу дослідниця писала: "... Вона (ідеологічна модель – М. Ш.) цікавиться феміністкою як читачем і пропонує феміністське прочитання текстів, котре враховує образи та стереотипи жінок у літературі, виключення або викривлення образу жінки в критиці, і жінку-як-знак у семіотичних системах" (Тут і надалі переклад наш. – М. Ш.)². Поділ феміністичної критики на такі дві підструктури був виправданий значною кількістю (вже в 70 – 80-х роках) теоретичних праць, які зосереджувалися чітко лише на досвіді та переживаннях читачки (в переважній більшості) або ж на аналізі творчості письменниць із позиції читачки.

Феміністична теорія читацького відгуку, на відміну від загальної, ставить первинно запитання не тільки як ми читаємо, а й що. Практика прочитання твору з певної перспективи зумовлюється належністю читача до якогось виду інтерпретаційної спільноти, яка має власні конвенції або, за С. Фіш, інтерпретаційні стратегії. Домінування одного типу інтерпретаційної спільноти зумовлює існування однобічного літературного канону. Американська феміністична теорія розпочала критику такого канону як андроцентричного, формованого лише на основі маскуліної естетики. За допомогою інтерпретаційних стратегій, історично

* З матеріалами для даної статті авторка ознайомила, перебуваючи в університеті штату Айова як учасник Програми для розвитку молодих науковців (The Junior Faculty Development Program), котру спонсорує Бюро освіти та культури державного департаменту США.

¹ У США 60-ті роки минулого століття – друга хвиля феміністичного руху. Знаковою подією того періоду було видання книги Б. Фріедан "The Feminine Mystique" (1963) та організація нею ж National Organization of Women (1966). Феміністична літературна критика була продуктом цього відродження. Основне завдання її представники вбачали в переоцінці літературної спадщини та маскуліної критик. У своїх працях феміністичні критики передусім аналізували твори чоловіків-письменників та критиків, намагаючись розкрити їх приховані, деструктивні моменти щодо трактування образів жінок.

² Showalter E. Feminist Criticism in the Wilderness // Writing and Sexual Difference / Ed. by E. Abel. – The University of Chicago Press, 1982. – P.12.

сформульованих чоловічою критикою, ми визначаємо вартість художнього твору. Саме тому, вважають феміністичні критики, багата спадщина письменниць не включена в літературний канон. Чоловіча домінуюча критика не визнавала їх "достатнього професійного рівня", а пізніше й самі жінки повірили у неспроможність "ставати класиками". Як зазначає Н.Баєм, "передбачалося, що жінки мають писати тільки для власної статі й у традиціях власної жіночої культури. Вони ніколи не представляли себе послідовницями Мільтона чи Спенсера"³.

Е.Шовалтер у статті "Women and the Literary Curriculum" аргументувала, що в 70-і рр. літературні курси в університетах включали загалом 313 письменників та 17 письменниць. Передусім авторка статті досліджує вплив цього факту власне на самих студенток. По-перше, виключення жінок з літературного дискурсу, або включення їх як менш вартісних чи психічнохворих спричинило втрату позитивної феміної ідентичності студентками. По-друге, маскулінний літературний канон змушує жінку ідентифікуватися з досвідом чоловіка й заперечувати власний досвід, як такий, що не відповідає чоловічому "стандарту". Ці фактори зумовили те, вважає Е. Шовалтер, що більшість студенток не впевнені щодо своїх тверджень, пасивні, рідко висловлюють власну думку⁴.

Джудіс Фетерлей вважає андроцентричний канон засобом маскулінізації жінки-читача. Аналізуючи твір В. Ірвінга "Ріп ван Вінкль" ("Rip Van Winkle"), авторка зазначає: "У таких творах жінка-читач співпереживає життєвий досвід, з якого вона реально вилучена; вона повинна ототожнювати себе з особистістю, котра перебуває в опозиції до неї, вона вимушена ідентифікуватися проти самої себе"⁵. Чоловіча література, котра вважається загальним стандартом, відкрито зневажає ще одну реальність – жіночу. Неомовленість жіночого досвіду та отожднення універсального й чоловічого – основні перепони, з якими стикається читачка в процесі сприймання андроцентричного художнього твору. Вони є причинами її самоненависті, безсилля, опозиції до самої себе. Негативні образи жінок (грубі, невиховані, повні, скупі, агресивні, котрі стають переважно перешкодою для чоловіка в досягненні його бажань, здійсненні мрій та планів), що чисельно присутні у спадщині багатьох американських письменників, лише викликають відразу та формують комплекс меншовартісності в читачок. Досвід жінки-читача у процесі сприйняття твору "Ріп ван Вінкль" Дж. Фетерлей характеризує так: "Не ідентифікуючи себе з пані Ван Вінкль, вона (жінка-читач – М. Ш.) разом із тим не може повністю уникнути співпереживання у звинуваченні її статі, яке представлене в образі пані Ван Вінкль. Вона не може читати оповідання і не бути ображеною його негативними образами жінок"⁶. Дослідниця вважає, що феміністична критика, котра заперечує патріархальну, допомагає читачкам усвідомити опресивність (насильницький, пригнічувальний характер) чоловічого тексту та побачити альтернативні шляхи його трактування.

Перепрочитання літературного канону, котре в 70-х роках минулого століття поставила на порядок денний феміністична літературна критика, суттєво вплинуло на історію та подальший розвиток американської літератури. Багато творів були переоцінені, враховуючи досвід та сприйняття жінки. Критичний дискурс, котрий

³ Baym N. Woman's Fiction: A Guide to Novels By and About Women in America, 1820-1870. - Ithaca, 1978. - P.32.

⁴ Див.: Showalter E. Women and the Literary Curriculum // College English. - 1971. - Vol.32. - №8.

⁵ Fetterley J. The Resisting Reader. A Feminist Approach to American Fiction. - Indiana University Press, 1978. - P.22.

⁶ Ibid. - P.10.

нібито мав бути "об'єктивним" та "універсальним", почав деконструюватися чи радше реконструюватися через жіночу суб'єктивну інтерпретацію. З приводу цього Ендрієн Річ писала: "Перегляд — акт споглядання назад, бачення свіжим оком, сприйняття тексту з нової критичної позиції — це для нас більше ніж розділ у культурній історії: це акт виживання.... Ми повинні знати літературу минулого, але знати по-іншому, ніж ми знали її з давніх-давен, не для того, щоб передати традицію, але розбити кайдани в яких вона нас тримала". У вищезгаданій монографії "Resisting Reader..." Дж. Фетерлей звертається до переоцінки деяких канонічних творів американської літератури та вказує на їх частий імпліцитний чи навіть експліцитний феміністичний характер. Практика реінтерпретації крізь призму сприйняття жінки-читача стосувалася не лише письменників, а й письменниць. Варто тут згадати плідну співпрацю С. Гілберт та С. Губар "The Madwoman in the Attic. The Woman Writer and the Nineteenth-Century Literary Imagination"⁸ і видання збірника праць під їх редакцією "Shakespeare's Sisters. Feminist Essays on Women Poets"⁹.

Переоцінка творів літературного канону та включення багатьох "забутих", на думку Дж. Кенард, — перша ознака зміни конвенцій чи інтерпретаційних стратегій на користь феміністичної критики. Така зміна передбачає радикальність трактування "фіксованих текстів" та представлення нової інтерпретаційної спільноти. Зокрема, Дж. Кенард відзначає існування якісно нової конвенції щодо самореалізації жіночої особистості при порівнянні рецепцій роману К. Шопен "Пробудження" ("The Awakening") наприкінці XIX ст. і романів з аналогічним сюжетом усередині XX ст. Якщо перший твір свого часу був зустрінутий із незрозумінням, то подібні романи Дж. К. Оутс, Д. Лесінг читачі 70-х років минулого століття сприйняли без фрустрацій. Дж. Кенард вважає, що оскільки конвенції чи інтерпретаційні стратегії змінні, то відповідно таким стає й канон. "Той факт, що конвенції, які ми використовуємо для перепрочитання літературного минулого, вже відмирають, повинен нагадати нам, що перебудування літературного канону — це процес і процес поступовий; це не мета, яку потрібно досягти. Нові тексти будуть з'являтися поміж старими у відповідь на нові вимоги, у відповідь на нові конвенції"¹⁰.

Окрім питання літературного канону феміністична теорія читацького відгуку розвинула та суттєво розширила категорію власне читача/читачки. Як зазначає Дж. Кенард, "феміністична критика зіткнулася з запитанням, яке є основним для всіх інших теоретиків, що також використовують теорію читацького відгуку, а саме — визначення власного читача"¹¹.

Загальна теорія читацького відгуку дискутує в контексті трьох підходів до читача та тексту: домінанта читача (в процесі сприйняття реципієнт чинить опір і залишається незмінним після прочитання твору), домінанта тексту (текст полонить читача та його здатність абстрагуватися, відмежовуватися), діалог (читач та текст

⁷ Rich A. When We Dead Awaken: Writing as Re-Vision // College English. — 1972. — Vol.34. — №1. — P.18–30.

⁸ Gilbert S., Gubar S. The Madwoman in the Attic. The Woman Writer and the Nineteenth-Century Literary Imagination. — Ed.2. — Yale Nota Bene, 2000.

⁹ Shakespeare's Sisters. Feminist Essays on Women Poets / Edited, with an Introduction by Sandra M. Gilbert and Susan Gubar. — Indiana University Press, 1979.

¹⁰ Kennard J. Convention Coverage or How to Read Convention Coverage or How to Read Your Own Life // New Literary History. — 1981. — Vol.13. — №1. — P.85.

¹¹ Kennard J. Ourselves behind Ourselves: A Theory for Lesbian Readers // Gender and Reading. Essays on Readers, Texts, and Contexts / Ed. by E. Flynn and P. Schweickart. — The Johns Hopkins University Press, 1988. — P.63.

взаємодіють так, що попри захоплення твором читач певною мірою дистанціюється від нього та критично його оцінює). Не заперечуючи цього, прихильники феміністичної теорії читацького відгуку вважають, що гендер – визначальний при сприйнятті тексту чи інформації – породжує різні стратегії читання та самого реципієнта у середині кожного з цих підходів. Феміністична критика звернулася до сприйняття жінки-читача як суттєво відмінного від чоловічого.

Дж. Фетерлей вважає, що жінка є “опірним читачем” (resisting reader) під час сприйняття патріархального твору. Така читачка вирізняється тим, що вона не ідентифікується ні з негативними образами жінок, які домінують в американському художньому дискурсі, ні з позитивним маскуліним досвідом, що суперечить її природі та зумовлює роздвоєність. Зокрема, авторка зазначає: “...По-перше, феміністичний критик повинен стати передусім опірним, а не примирливим читачем і саме через цю непримиренність почати викорінювати маскуліний спосіб мислення, що був насаджений нам ... ми більше не повинні читати книжки так, як вони читалися, і тоді вони перестануть засліплювати нас своєю незрозумілістю”¹². Жінка як опірний читач не тільки не ототожнює себе з маскуліним позитивізмом, а й перепрочитує сам текст, шукаючи імпліцитні інтенції і таким чином заперечує його канонічну інтерпретацію.

Нові перспективи та багато аргументів для критики теорії читача як пасивного сприймача тексту, започаткованої ще Платоном, дав розвиток когнітивної науки (cognitive science). Вона розглядає розуміння як комплексну взаємодію тексту, попередніх знань читача та його світогляду. Один із її ключових термінів – схема (деякі науковці використовують ще еквіваленти: скрипт (script) або фрейм (frame)) – вперше був представлений І.Кантом. Особливої ж популярності він набув із початком двадцятого століття і пізніше в працях таких вчених, як Ф. Барлет, Е. Румелхарт, А. Ортони, Д. Танен, П. Торндайк, М. Мінський та ін. Схема, як важливий чинник в сприйнятті інформації, розуміється освітнім психологом Р. Андерсоном так: “Схеми представляють родові поняття, що є в основі об’єктів, подій та дій. Схеми абстрактні в тому аспекті, що вони є ячеюкою, місцем для кожного складового елемента в структурі нашого знання”¹³. З теорії схеми випливає, що розуміння тексту – це, по-перше, заповнення прогалін у відповідній схемі нашого знання, по-друге, заповнення прогалін тексту (адже будь-який текст ніколи не є повністю експліцитний), використовуючи відповідну схему знання. У процесі сприйняття важливий не лише сам текст, а й структура знання читача чи, іншими словами, схема. Розуміння тексту – це не точна копія оригінальної інформації, як вважає “теорія пасивного читача”, а одна з його можливих версій.

Американська феміністична теорія читацького відгуку використовує поняття схеми як одну з підстав для критики маскулінного тлумачення як єдино правильного у формуванні літературного канону та прочитанні творів. Її пропоненти твердять про різне сприйняття тексту жінкою та чоловіком, причина чого – різні гендерні схеми, і про необхідність врахування всіх можливих інтерпретацій. Існування гендерної схеми визначається гендерною ідентифікацією, вважають М.Кровфорд та Р.Чафін¹⁴. Ми народжуємося чоловіком чи жінкою й відповідно до цього формуємо власну схему знання.

¹² Fetterley J. The Resisting Reader. A Feminist Approach to American Fiction. – Indiana University Press, 1978. – P.22.

¹³ Anderson R., Reynolds R. Frameworks for Comprehending Discourse // American Educational Research Journal – 1977. – Vol.14. – No 4. – P.369.

¹⁴ Див.: Crawford M., Chaffin R. The Reader's Construction of Meaning: Cognitive Research on Gender and Comprehension // Gender and Reading. Essays on Readers, Texts, and Contexts. – The Johns Hopkins University Press, 1988.

Дослідники не трактують однобічно та обмежено саме поняття гендерної ідентифікації, а спираються на теорію С.Бем, яка виділяє чотири гендерні ролі: чоловічу, жіночу, андрогінну та невизначену. Доказом того, що гендерні схеми мають суттєве значення при сприйнятті та запам'ятовуванні тексту, стають результати проведених експериментів.

Незважаючи на те, що відмінності сприйняття жінкою та чоловіком одного й того ж тексту існують, вони майже не відображені в жодному дискурсі. Одна з причин цього, на думку феміністичних критиків, полягає в тому, що з самого початку жінки вчаться читати і розуміти текст з позиції чоловіка, як "muted group". "...Мова та норми її вживання контролюються домінуючою групою. Члени приглушеної групи не мають можливості омовити свій досвід, оскільки мова, якою вони повинні користуватися, є значною мірою похідною від сприйняття домінуючої групи.... Для того, щоб бути почутими, члени приглушеної групи повинні вивчити домінуючу ідіому й намагатися виразитися з її допомогою, незважаючи на те, що така спроба неминуче приведе до втрати певної частини значення"¹⁵. Виходячи з цього, мета феміністичної критики, на думку Кровфорд та Чафін, — розвиток власне жіночої інтерпретації, коли "старі" об'єкти та взаємовідносини набувають нового значення, коли жінка-читач усвідомлює опресивність патріархального тексту. Єдиним дискурсом, де виражений жіночий досвід, є феміністична художня література, вважають вищезгадані критики, і саме вона — найімовірніший засіб для пробудження свідомості жіночого читача. Кровфорд та Чафін поглибили й уточнили теорію "опірною читача" Дж. Петерлей, зазначивши, що жінка, котра читає текст з позиції традиційної, патріархальної, чоловічої, не відстежує його дискримінативних інтенцій; опірною може бути лише читачка, котра використовує феміністичну модель читання.

П.Швайкарт у статті "Reading Ourselves: Toward a Feminist Theory of Reading" конкретизувала стратегії читання, виділивши феміністичне сприйняття жіночого та чоловічого тексту. Погоджуючись зі С. Фіш, що інтерпретація залежить та опосередкована інтерпретаційною спільнотою, іншими словами, що значення тексту залежить від інтерпретаційної стратегії, а вибір самої стратегії — від канонів інтерпретаційної спільноти, дослідниця наголошує на андроцентричному характері останньої.

Феміністичне прочитання тексту розуміється П. Швайкарт як абсолютна доміююча читачки (у випадку, якщо розглядати її теорію в контексті трьох зазначених вище моделей читання). З такої позиції, що "контролювання процесу читання означає прочитання тексту по-іншому, аніж він мав би бути прочитаний, фактично це читання проти нього"¹⁶. Проте негативна герменевтика змінюється на позитивну при феміністичному сприйнятті жіночого тексту. Виходячи з цього, П. Швайкарт вирізняє дві абсолютно відмінні стратегії читання: перша — опору та контролю, запропонована Дж. Петерлей, стосується феміністичного сприйняття андроцентричного твору, друга — діалогу, актуалізується при феміністичній рецепції жіночої літератури. "Феміністична читачка, ототожнюючися з письменницею, виступає проти невірною патріархального прочитання, що спрощує чи спотворює її твір"¹⁷. Таке читання ілюструється аналізом творчості Е. Дікінсон, зробленим Е. Річ¹⁸.

¹⁵ Crawford M., Chaffin R. The Reader's Construction of Meaning... - P.21.

¹⁶ Schweickart P. Reading Ourselves: Toward a Feminist Theory of Reading // Gender and Reading. Essays on Readers, Texts, and Contexts. - P.50.

¹⁷ Ibid. - P.46.

¹⁸ Rich A. Vesuvius at Home: The Power of Emily Dickinson.// Shakespeare's Sisters. Feminist Essays on Women Poets / Edited, with an Introduction by Sandra M. Gilbert and Susan Gubar. - Indiana University Press, 1979. - P.99 - 121.

На думку П. Швайкарт, Е.Річ не задовільняється текстуальністю поезій та листів Дікінсон. Для неї це двері до свідомості "жіночого генія". Річ використовує уяву та риторику, щоб відтворити сильну особистість, котра живе в серці тексту. Читати Дікінсон — це подорожувати з нею, чути її голос, оживити її в собі та відчувати вражаючу силу її індивідуальності"¹⁹.

П. Швайкарт визначає наступні ознаки діалогічної моделі:

- читання — інтерсуб'єктна комунікація між читачкою та письменницею, діалог, у процесі якого зменшується відстань між ними;
- автономність та незалежність тексту; читачка лише його відвідувач, її інтерпретація є проекцією власної суб'єктивності;
- літературний твір можна зрозуміти лише в його соціальному, історичному та культурному контексті.

Очевидно, що феміністична стратегія читання жіночого тексту, запропонована П. Швайкарт, запозичила багато не лише з теорії читацького відгуку, а й із психоаналітичної (зокрема, твердження про те, що жінки більш, ніж чоловіки цінують взаємовідносини, звідси і їх прагнення до спілкування), з формалізму (текст як засіб комунікації), з історичного підходу (важливість контексту твору), з феміністичної критики.

Е. Флін виступає також як прихильниця діалогічної моделі жіночого прочитання тексту, щоправда, вона не розмежовує сам текст на чоловічий та жіночий. Проаналізувавши студентські відгуки на три твори (J. Joyce "Araby", V. Woolf "Kew Gardens", E. Hemingway "Hills Like White Elephants"), дослідниця робить висновок: "...Студенти чоловічої статі схильні до крайнощів домінування або підкорення, а жіночої — ближче до взаємодії"²⁰. Характер запропонованої нею діалогічної моделі тотожний не П. Швайкарт, а В. Ізеру, який зазначає: "Новий досвід виникає на основі відновлення того, що ми пам'ятаємо, і саме це відновлення надає новому досвіду форму. Фактично те, що відбувається протягом цього процесу, можливе лише за умови, коли пережиті почуття, погляди та цінності були активізовані й перейшли у новий досвід. Минуле визначає форму нового, а нове вибірково реструктуризує старе. Сприйняття тексту читачем базується не на ідентифікації двох різних досвідів (старий/новий), а на взаємодії між ними"²¹. Якщо П. Швайкарт виступає за домінування читачки над чоловічим текстом та за діалог-ототожнення при читанні жіночого, то Е. Флін вважає за необхідне для читача бути одночасно і емпатичним, і до певної міри абстрагованим від тексту; саме такою, на її думку, є модель жіночого читання.

Дещо відмінний підхід, аргументований Дж.Фетерлей та П.Швайкарт, пропонує Дж.Кенард. Передусім вона заперечує монолітність самої категорії жінки-читача, виділяючи в ній жінок різної раси, класу, сексуальної орієнтації. Як представницю лесбійських студій, її насамперед цікавить досвід гомосексуальної читачки. Для вирішення запитання, навіть проблеми, що її означили засновники феміністичної теорії читацького відгуку як різке протистояння між канонічним текстом та жінкою-читачем, Кенард запозичує психологічну теорію формування ідентичності. Зокрема ідею Джозефа Зінкера, представника гештальт-терапії, про особистість як поєднання протилежностей або протилежних рис. Часто ми визначаємо себе лише одними характеристиками і заперечуємо їхні протилежності (скупий або

¹⁹ Schweickart P. Reading Ourselves: Toward a Feminist Theory of Reading // Gender and Reading. Essays on Readers, Texts, and Contexts. — P.47.

²⁰ Flynn E. Gender and Reading // College English. — 1983. — Vol. 45. — №3. — P.244.

²¹ Ibid. — P.132.

щедрий, спокійний або агресивний тощо). Ті аспекти, які ми не визнаємо навіть для себе, Зінкер називає “темними протилежностями” (dark polarities), ті, через які самоідентифікуємося, – “світлими” (light polarities). Звідси “його (Зінкера – М. Ш.) мета в терапії зміцнити та поглибити первинну власну концепцію і змінити лише ті форми поведінки, що дратують клієнта. Здоров’я для Зінкера, як і для багатьох інших терапевтів, це – самоусвідомлення, уявлення “темних протилежностей”²².

Д.Зінкер пропонує експеримент (основний метод гештальт-терапії) під назвою “навколо світу”, основна ідея якого полягає в тому, що чим більше ми заглиблюємося в один аспект нашої особистості, тим більше активізується й увиразнюється його протилежність. Подібно до того, як пацієнт упродовж терапевтичного процесу “проникає” у власні приховані сторони (темні протилежності), читач переживає такий досвід, “загубившись (втративши себе) у книжці” і таким чином одержує доступ до підвалин невизнаного в собі. Стверджуючи, що читач у процесі сприйняття “чужорідного” твору лише пізнає та глибше усвідомлює власну ідентичність та відмінність, Дж. Кенард критикує ідею “опірного читача” Дж. Фетерлей. Використавши як матрицю лесбійське прочитання гетеросексуального чоловічого тексту, Дж. Кенард аргументує: “Вона (лесбійська читачка – М.Ш.) “проникає” в характер, максимально ідентифікуючись з ним, тимчасово зраджуючи власні переконання. Вона використовує стратегії, котрі достеменно вивчила; вона читає як чоловік, але з новим усвідомленням. Аніж перетворюватися на шизофренічку, вона дозволяє протилежностям співіснувати. Глибинна зосередженість на гетеросексуальності спричинює те, що її лесбійське начало впливає на поверхню свідомості”²³. Дослідниця погоджується з твердженням В. Ізера про те, що в процесі читання читач відкриває для себе невідомі сторони власної особистості, але вона наголошує на активній діяльності саме реципієнта, в той час коли В.Ізер більше звертає увагу на ефект тексту в цьому процесі.

Незважаючи на те, що Дж. Кенард задекларувала стратегію “полярного читання” (polar reading) як суттєво відмінну від “опірного читання” (Дж. Фетерлей) чи “діалогічного” (П. Швайкарт), поєднує їх парадигма опозиції між читачкою, чий досвід не висвітлений або ж спотворений в художній літературі, та канонічним текстом.

У розвитку феміністичної теорії читацького відгуку слід відзначити й перехід до досвіду реальної непрофесійної читачки. У праці “Reading the Romance. Women, Patriarchy, and Popular Literature” Дж. Редвей, беручи за основу підхід, сформульований С. Фіш, що “літературне значення це не те, що можна знайти в тексті. Це, швидше, сутність, спродукована читачем у поєднанні з вербальною структурою тексту. Такий процес визначається читацькими стратегіями та інтерпретаційними конвенціями, що їх читач засвоює як член певної інтерпретаційної спільноти”²⁴, досліджує рецепцію жінки в процесі читання пригодницько-любовного роману (romance). Передусім авторка вказує на різницю між сприйняттям професійного читача (наприклад, літературного критика) та непрофесійного. Зосереджуючи увагу на реальній читачці, а не на імпліцитній (створеній автором) в процесі рецепції пригодницько-любовного роману, Дж. Редвей робить висновок:

²² Kennard J. *Ourself behind Ourself: A Theory for Lesbian Readers // Gender and Reading. Essays on Readers, Texts, and Contexts.* – P.68.

²³ *Ibid.* – P.70.

²⁴ Radway J. *Reading the Romance. Women, Patriarchy, and Popular Literature.* – The University of North Carolina Press, 1984. – P.11.

“...Акт читання пригодницько-любовного роману є своєрідною опозицією, оскільки дає можливість жінкам тимчасово звільнитися від самопожертви, до якої їх примушує соціум. По-друге, наративна структура любовного роману – втілення соціальних практик та патріархальних ідеологій”²⁵. Дослідниця не просто аналізує відгуки читачок на прочитані твори, а швидше вивчає, чому звичайна американська жінка, переважно домогосподарка, обирає жанр саме пригодницько-любовного роману. Дж. Редвей вирізняє дві причини: перша – прагнення втекти від щоденних обов’язків, рутини, друга – потреба в емоційній підтримці та увазі. Якщо першу читачки визнають самі, то друга впливає з самої соціальної структури американської сім’ї, де традиційно жінка самозрікається власних бажань та прагнень на користь дітей та чоловіка, віддано піклується про них і при цьому це сприймається як належне. Пригодницько-любовний роман, на думку Дж. Редвей, в цьому аспекті “компенсуючий”, оскільки, ототожнюючи себе з героїнею, про яку турбуються та глибоко поважають, читачка має можливість сама переживати подібні почуття. Пасивність як основна характеристика цього жанру (очікування на сильного героя і пізніше його увага) – той досвід, котрого потребують жінки, щоденно піклуючись про когось. Ідентифікуючись з героїнею, читачки почувають себе цілковитими *об’єктами* чоловічої турботи.

Сам процес читання трактується Дж. Редвей як ототожнення читачки та героїні твору, що відрізняється від теорії Е. Флін про переважно діалогічний характер жіночої рецепції тексту. Доречно при цьому врахувати, що об’єкти дослідження першої – непрофесійні читачі, а другої – студенти першого курсу університету. Праця Дж. Редвей тісно пов’язана і з культурологічними студіями (*cultural studies*). По-перше, тому що жіноча рецепція роману вивчається у контексті американської культури та історії. По-друге, це дослідження сприйняття саме пригодницько-любовного роману, який належить не до “елітного”, канонічного читання, а вважається маскультурою.

Феміністична теорія читацького відгуку, визначивши гендер як один із основних факторів в процесі сприймання тексту, значно розширила саму категорію читача. Врахування рецепції та інтерпретації твору жінкою відкрило нові можливі шляхи його прочитання. Критика патріархального літературного канону та інтерпретаційних стратегій, що його визначають, зумовила включення корпусу творів письменниць, котрі були “забуті” чи свідомо проігноровані протягом багатьох років. З перспективи сьогодення можна ствердити, що трактування процесу жіночого сприйняття тексту феміністична критика вирішила неоднозначно. Починаючи з теорії “опірної читачки” Дж. Фетерлей, простежуємо різні моделі та стратегії читання: діалогу, опору, ототожнення, а також розмежування в рамках самого тексту: чоловічий, жіночий, опресивний, феміністичний, конвенційний. Така неоднозначність характеризує феміністичну критику як різновид постмодерної, котра на відміну від постструктуралістської, стверджує множинний характер “відмінного” й заперечує бінарні опозиції.

²⁵ Radway J. Reading the Romance... – P.210.

